BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA 4K TAMOYILI ASOSIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Ne’matova Flora Baxtiyor qizi
Osiyo xalqaro universiteti p.f.f.d. PhD

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida 4K tamoyili asosida kommunikativ kompetentlikni shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari va amaliy imkoniyatlari yoritilgan. Tanqidiy fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya va kollaboratsiyaning o‘zaro integratsiyasi hamda ularning o‘quvchilar nutqiy faolligi, mustaqil fikrlashi va muloqot madaniyatini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, 4K tamoyiliga asoslangan interfaol metodlar, pedagogik shart-sharoitlar va kommunikativ kompetentlikni baholash mezonlari taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: 4K tamoyili, kommunikativ kompetentlik, boshlang‘ich ta’lim, tanqidiy fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya, kollaboratsiya, interfaol metodlar, pedagogik yondashuv.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются теоретико-педагогические основы и практические возможности формирования коммуникативной компетентности учащихся начальных классов на основе принципа 4К. Анализируется интеграция критического мышления, креативности, коммуникации и коллаборации, а также их значение для развития речевой активности, самостоятельного мышления и культуры общения учащихся. Кроме того, предлагаются интерактивные методы, педагогические условия и критерии оценки коммуникативной компетентности на основе принципа 4К.

Ключевые слова: принцип 4К, коммуникативная компетентность, начальное образование, критическое мышление, креативность, коммуникация, коллаборация, интерактивные методы, педагогический подход.

ABSTRACT

This article examines the theoretical and pedagogical foundations and practical opportunities for developing communicative competence among primary school students based on the 4C framework. It analyzes the integration of critical thinking, creativity, communication, and collaboration, as well as their significance in developing students' verbal engagement, independent thinking, and communication culture. Furthermore, interactive methods, pedagogical conditions, and assessment criteria for communicative competence based on the 4C framework are proposed.

Keywords: 4C framework, communicative competence, primary education, critical thinking, creativity, communication, collaboration, interactive methods, pedagogical approach.

Globallashuv, raqamli texnologiyalar va axborot almashinuvining jadallashuvi sharoitida ta’lim tizimi oldiga o‘quvchilarning nafaqat bilimlarni o‘zlashtirishi, balki ularni hayotiy vaziyatlarda qo‘llashi, mustaqil fikrlashi va samarali muloqotga kirishishini ta’minlash vazifasi qo‘yilmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichida kommunikativ kompetentlikni shakllantirish o‘quvchilarning keyingi intellektual, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishi uchun muhim pedagogik asos hisoblanadi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda tanqidiy fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya va kollaboratsiyani birlashtiruvchi 4K tamoyili o‘quvchilarning XXI asr ko‘nikmalarini rivojlantirish vositalaridan biri sifatida qaraladi. Mazkur tamoyil o‘quvchilarning fikrini erkin ifodalashi, axborotni

tahlil qilishi, yangi g‘oyalarni ilgari surishi hamda tengdoshlari bilan hamkorlikda faoliyat yuritishini nazarda tutadi.

Kommunikativ kompetentlikni 4K tamoyili asosida shakllantirishning o‘ziga xos jihati shundaki, bunda muloqot faoliyati boshqa kompetensiyalar bilan integratsiyalashgan holda tashkil etiladi. O‘quvchi o‘z fikrini ifodalash jarayonida tanqidiy fikrlaydi, muammoga ijodiy yondashadi, boshqalarning qarashlarini tinglaydi va umumiy qarorga kelishda faol ishtirok etadi.

Tadqiqotning maqsadi — boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida 4K tamoyili asosida kommunikativ kompetentlikni shakllantirishning pedagogik imkoniyatlarini nazariy jihatdan asoslash, samarali metodlarini aniqlash va baholash mezonlarini taklif etish.

Tadqiqot metodlari: ilmiy-pedagogik adabiyotlar tahlili, qiyosiy tahlil, tizimlashtirish, umumlashtirish va pedagogik modellashtirish.

4K tamoyili o‘zaro bog‘liq to‘rtta kompetensiyani birlashtiradi. Ularning har biri kommunikativ kompetentlikni shakllantirish jarayonida alohida pedagogik vazifani bajaradi.

Tanqidiy fikrlash o‘quvchilarning axborotni tahlil qilishi, turli fikrlarni taqqoslashi, savollar berishi va o‘z nuqtayi nazarini dalillar asosida ifodalashini ta’minlaydi. Kommunikativ faoliyatda ushbu komponent o‘quvchining fikrini asosli bayon qilishi va suhbatdoshining qarashlariga ongli munosabat bildirishiga xizmat qiladi.

Kreativlik o‘quvchilarning nostandart fikrlashi, yangi g‘oyalarni ilgari surishi va nutqiy vaziyatlarga ijodiy yondashishini rivojlantiradi. Jumladan, hikoyaga muqobil yakun yaratish, muammoli vaziyat uchun yangi yechim taklif qilish va rolli o‘yinlarda mustaqil dialog tuzish kreativ kommunikativ faoliyatning namunalari hisoblanadi.

Kommunikatsiya 4K tamoyilining kommunikativ kompetentlik bilan bevosita bog‘liq komponentidir. U o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqi,

tinglash madaniyati, fikr almashishi va suhbat jarayonida nutqiy vositalardan maqsadga muvofiq foydalanishini qamrab oladi.

Kollaboratsiya esa o‘quvchilarning hamkorlikda ishlashi, vazifalarni taqsimlashi, umumiy qaror qabul qilishi va guruh faoliyatida mas’uliyatni his etishini rivojlantiradi. Hamkorlikdagi topshiriqlar kommunikativ ko‘nikmalarni tabiiy ijtimoiy vaziyatlarda qo‘llash imkoniyatini yaratadi.

Demak, kommunikativ kompetentlik 4K tamoyilining faqat kommunikatsiya komponenti doirasida emas, balki barcha to‘rtta komponentning o‘zaro ta’siri orqali rivojlanadigan integrativ pedagogik natija sifatida qaralishi mumkin.

UNESCOning 2021-yildagi Reimagining Our Futures Together hisobotida ta’limni hamkorlik, o‘zaro mas’uliyat va jamoaviy faoliyat asosida tashkil etishning ahamiyati yoritilgan. Mazkur yondashuv 4K tamoyilining kollaboratsiya va kommunikatsiya komponentlari bilan mazmunan uyg‘unlashadi.

UNESCO OECD tomonidan 2024-yilda e’lon qilingan PISA 2022 natijalarida kreativ fikrlash yangi g‘oyalarni yaratish, ularni baholash va takomillashtirish bilan bog‘liq kompetensiya sifatida tavsiflangan. Ushbu yondashuv boshlang‘ich ta’limda ijodiy topshiriqlar orqali o‘quvchilarning fikrini turli shakllarda ifodalash imkoniyatlarini kengaytirishga nazariy asos bo‘la oladi. Biroq PISA tadqiqoti 15 yoshli o‘quvchilarni qamrab olganini inobatga olish zarur.

Education Endowment Foundationning 2025-yilda yangilangan ilmiy sharhida og‘zaki muloqotga asoslangan ta’limiy yondashuvlar bo‘yicha 188 ta tadqiqot umumlashtirilgan. Natijalarda bunday yondashuvlarning o‘quv yutuqlariga ijobiy ta’siri, ayniqsa, o‘qib tushunish bilan bog‘liq ko‘rsatkichlarda namoyon bo‘lgani qayd etilgan.

Ushbu ilmiy manbalar asosida kommunikativ kompetentlikni shakllantirishda 4K tamoyilini qo‘llash istiqbolli pedagogik yondashuv

ekanligini nazariy jihatdan asoslash mumkin. Biroq aynan 4Kning to‘rtta komponenti integratsiyasining samaradorligini aniqlash uchun maxsus tajriba-sinov ishlari talab etiladi.

4K tamoyili asosida kommunikativ kompetentlikni shakllantirish metodlari

Boshlang‘ich ta’limda 4K tamoyilini qo‘llash o‘quvchilarni tayyor bilimlarni takrorlashdan faol fikrlash, muhokama qilish va hamkorlikdagi ijodiy faoliyatga yo‘naltirishni nazarda tutadi.

4K komponenti	Pedagogik metod	Kommunikativ natija
Kritik fikrlash	Muammoli savol, munozara	Fikrni dalillash va asoslash
Kreativlik	Ijodiy hikoya, muqobil yakun	Mustaqil va ijodiy nutq
Kommunikatsiya	Dialog, rolli o‘yin	Ravon nutq va faol tinglash
Kollaboratsiya	Guruhli loyiha, jamoaviy topshiriq	Hamkorlik va fikr almashish

Masalan, o‘qish savodxonligi darsida “Qahramonning qarori to‘g‘rimi?” mavzusidagi topshiriqni tashkil etish mumkin. Dastlab o‘quvchilar matndagi voqealarni tahlil qilib, qahramonning xatti-harakatlarini baholaydilar. Bu jarayonda tanqidiy fikrlash rivojlanadi. Keyingi bosqichda voqeaga muqobil yechim taklif etish orqali kreativlik faollashadi. O‘z fikrlarini og‘zaki bayon qilish kommunikatsiyani, kichik guruhlarda umumiy qarorga kelish esa kollaboratsiyani ta’minlaydi.

Shunday qilib, bitta pedagogik topshiriq doirasida 4Kning barcha komponentlarini o‘zaro integratsiyalash mumkin.

4K tamoyiliga asoslangan ta’limiy faoliyatni samarali tashkil etish uchun o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga mos kommunikativ topshiriqlar tizimini ishlab chiqish zarur.

Birinchidan, o‘quvchilar erkin fikr bildirishi mumkin bo‘lgan ijobiy psixologik muhit yaratilishi lozim. Ikkinchidan, o‘quv topshiriqlari faqat bilimni takrorlashga emas, balki fikrlash, izohlash, muhokama qilish va yangi yechimlarni taklif etishga yo‘naltirilishi kerak.

Uchinchidan, hamkorlikdagi faoliyatni tashkil etishda har bir o‘quvchining ishtiroki ta’minlanishi muhimdir. To‘rtinchidan, o‘qituvchi kommunikativ faoliyatni muntazam kuzatishi, o‘quvchilarga konstruktiv fikr-mulohaza bildirishi va ularning individual rivojlanishini baholab borishi zarur.

4K tamoyili asosida kommunikativ kompetentlikni baholash mezonlari

Maqola doirasida kommunikativ kompetentlikni baholashning quyidagi konseptual mezonlari taklif etiladi.

Mezon	Baholash ko‘rsatkichlari
Tahliliy-kommunikativ	Fikrni asoslash, dalil keltirish, savollarga mantiqiy javob berish
Kreativ-kommunikativ	Yangi g‘oyalarni taklif etish, ijodiy fikr bildirish
Nutqiy-kommunikativ	dalash, tinglash
Ijtimoiy-hamkorlik	Guruhda ishlash, suhbatdoshni hurmat qilish, umumiy qarorga kelish

Ushbu mezonlar o‘quvchilarning kommunikativ kompetentligini 4K komponentlari bilan bog‘liq holda kompleks baholash imkonini berishi mumkin.

Biroq ular mualliflik taklifi sifatida qaraladi va amaliyotda qo‘llashdan oldin empirik tekshiruvdan o‘tkazilishi lozim.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kommunikativ kompetentlikni shakllantirish jarayonini 4K tamoyili asosida tashkil etish zamonaviy ta’limning kompetensiyaviy yondashuviga mos keladi. Tanqidiy fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya va kollaboratsiyaning o‘zaro integratsiyasi o‘quvchilarning mustaqil fikr bildirishi, muloqotga kirishishi, ijodiy yondashishi va hamkorlikda faoliyat yuritishi uchun pedagogik imkoniyatlar yaratadi.

Nazariy tahlil asosida kommunikativ kompetentlikni shakllantirishning samarali yo‘nalishlari sifatida dialogik ta’lim, muammoli topshiriqlar, ijodiy faoliyat va hamkorlikdagi o‘qitish metodlarini ajratish mumkin.

Tadqiqotning nazariy ahamiyati kommunikativ kompetentlikni 4K tamoyili bilan integratsiyalashgan pedagogik hodisa sifatida talqin etish bilan belgilanadi. Amaliy ahamiyati esa boshlang‘ich ta’limda foydalanish mumkin bo‘lgan metodlar, pedagogik shart-sharoitlar va baholash mezonlarining taklif etilganligida namoyon bo‘ladi.

Kelgusida mazkur yondashuvning samaradorligini tajriba-sinov asosida tekshirish, diagnostik vositalarni ishlab chiqish va kommunikativ kompetentlik rivojlanishining dinamikasini o‘rganish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jo‘rayeva T. U. (2023). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish // Eurasian Journal of Academic Research. — 3(3). — B. 77–80.

Innovative Academy

2. Xoshimov M. (2024). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini xalq o‘yinlari orqali kommunikativ kompetentligini takomillashtirishning metodologik asoslari // FarDU ilmiy xabarlari. — 30(3).

sindex.uz

3. Jo‘rayeva T. U. (2024). Boshlang‘ich sinf o‘qish savodxonligi darslarida o‘quvchilarining kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish // Pedagogik akmeologiya. — 1(9). — B. 151 dan.

paresearchjournal.uz

4. UNESCO International Commission on the Futures of Education. (2021). Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. — Paris: UNESCO.

5. OECD. (2024). PISA 2022 Results (Volume III): Creative Minds, Creative Schools. — Paris: OECD Publishing.

6. Education Endowment Foundation. (2025). Oral Language Interventions. — Teaching and Learning Toolkit.